

JEL Classification: J11, J61

<https://doi.org/10.35945/gb.2019.08.011>

საქართველოს მოსახლეობის მიგრაცია მესამე დემოგრაფიული გადასვლის ფონზე

ავთანდილ სულაბერიძე

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი,

დემოგრაფიის და სოციოლოგიის ინსტიტუტი,

საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, საქართველო

sulaberidzeavtandil@gmail.com

საკვანძო სიტყვები: ემიგრაცია, იმიგრაცია, მესამე დემოგრაფიული გადასვლა, სტუდენტთა კოტენციური მიგრაცია, ვიზალიზირებული მიგრაცია.

ციტირებისთვის: სულაბერიძე, ა. (2019). საქართველოს მოსახლეობის მიგრაცია მესამე დემოგრაფიული გადასვლის ფონზე, *გლობალიზაცია და ბიზნესი, №8*, გვ. 96-104. <https://doi.org/10.35945/gb.2019.08.011>

შესავალი

გლობალიზაციის პირობებში სწრაფცვლად სოციალურ-დემოგრაფიულ მოვლენებს, სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებასთან ერთად, გლობალური განვითარების კანონზომიერებითაც ხსნიან. შესაბამისად შეიქმნა გლობალური დემოგრაფიული განვითარების სხვადასხვა კონცეფციები. ერთ-ერთი ასეთი კონცეფციაა ა. ლანდრისეული (Landry 1986: 731-740) დემოგრაფიული გადასვლის თეორია, რომელიც შობადობისა და მოკვდაობის დონეთა ეტაპობრივ ცვლილებებში იყო გამოხატული. ვან დეკაას (Van De Kaa 1976:45) მიერ შემუშავებული მეორე, დემოგრაფიული გადასვლა, 1970-იან წლებში ევროპაში და განვითარებულ ქვეყნებში ლიბერალურ-დემოკრატიული ფასეულობების და ინდივიდუალიზმის ფართოდ გავრცელებით, საზოგადოებაში და ოჯახში ლიბერალურ-დემოგრაფიულ ფასეულობების „გააქტიურებას“ უკავშირდება და მეორე დემოგრაფიული გადასვლა შეიძლება განვიხილოთ მიგრაციის გამომწვევ ერთ-ერთ ზოგად ფაქტორადაც.

* * *

მსოფლიო განვითარების ამ ორი კონცეფციის ფონზე, გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან განვითარებულ გლობალურ მიგრაციულ პროცესებს ბრიტანელმა დემოგრაფმა დევიდ კოულმენმა მესამე დემოგრაფიული გადასვლა უწოდა. მისი აზრით, წინა დემოგრაფიული გადასვლებიდან განსხვავებით, იგი უნივერსალური არ არის და მხოლოდ

განვითარებულ ქვეყნებს ეხება და ქვეყანაში არსებულ ავტოქტონურ მოსახლეობას ანაცვლებს მიგრანტებით ან მათი შთამომავლებით, რაც გამოიწვევს მიმდები ქვეყნების მოსახლეობის ეთნიკურ, კონფესიურ, კულტურული და ა.შ. ცვლილებას. ასეთი მიგრაციის წანამძღვრებს ქმნის შობადობის დაბალი დონე მიმდებ ქვეყანაში, რის გამოც მცირდება სამუშაო ძალის რაოდენობა და იძულებული არიან მიიღონ მიგრანტთა დიდი რაოდენობა, რაც აყალიბებს „მესამე დემოგრაფიული გადასვლის“ ფენომენს (Coleman, 2004).

ასეთი პერსპექტივა მცირერიცხოვანი ქვეყნებისთვის ნაკლებად მისაღებია, რამდენადაც ძნელია, გაითვალისწინო მიგრაციული პროცესების ეთნიკური და სხვა სოციალურ-კულტურული შედეგები. არ არის გამორიცხული, უკეთეს შემთხვევაში, საკუთარ ქვეყანაში ტიტულარული ერის უმცირესობაში აღმოჩენა ან ასიმილაციის შედეგად ეგზოტიკური მოსახლეობის (ქვეყნის ტერიტორიაზე სხვადასხვა ერის, რელიგიის, რასის და კულტურის მქონე ადამიანთა ერთობლიობა) ფორმირება (მაგ. ევროპის ქვეყნები, აშშ და სხვ. რასაც სამოქალაქო საზოგადოებას უწოდებენ). ამიტომ, თითოეულმა ქვეყანამ სრულიად უნდა გააცნობიეროს მიგრაციის შორს მიმავალი პრობლემები, რადგანაც იგი მჭიდროდაა დაკავშირებული ერთაშორის და დიდი სოციალური ჯგუფების ინტეგრაციასთან. ნებისმიერი სახის დემოგრაფიული გადასვლის კანონზომიერებებით გამოწვეული დემოგრაფიული მოდერნიზაცია, არღვევს რა ნებისმიერი ფორმის ხელოვნურ ზღუდეებს, რთულია განსაზღვროთ რა

მიმართულებით განვითარდება ცალკეული ეთნიკური და სოციალური ჯგუფების, ტრადიციული ეროვნულ-კულტურული მახასიათებლების ცვლილება (Sulaberidze, 2018: 23).

ამასთან, დ. კოულმენი, რატომღაც არ ახსენებს გაეროს მოსახლეობის ფონდის (სადაც ძირითადად ნეომალ-თუსიანელები იყვნენ) მიერ 1960-იანი წლებიდან, „დემოგრაფიული აფეთქების“ შიშით აზიის და აფრიკის კონტინენტზე შობადობის შემცირების მიმართულებით გატარებულ გლობალურ დემოგრაფიულ პოლიტიკას, რომელმაც მოსალოდნელი შედეგი ვერ მოიტანა და არსებითად განსაზღვრა დღევანდელი მსოფლიოს დემოგრაფიული ვითარება. მართალია, მოსალოდნელთან შედარებით, აზიის და აფრიკის ქვეყნებში, ლათინური ამერიკის ქვეყნებთან ერთად შობადობის დონე დაბალი ტემპებით დაეცა, მაგრამ მასთან შედარებით უფრო მეტად შემცირდა იგი ევროპის და სხვა განვითარებულ ქვეყნებში (Sulaberidze, 2018: 24).

შესაბამისად ჩამოყალიბდა ორი დემოგრაფიული პოლუსი — ერთი მაღალი ბუნებრივი მატების შედეგად ახალგაზრდული სტრუქტურის მქონე, მოსახლეობის ზრდის მაღალი ტემპების მქონე და მეორე, შობადობის შემცირებით გამოწვეული მოსახლეობის დაბერებული სტრუქტურის და დემოპულაციის და მის პირას მყოფი ქვეყნების სახით.

უნდა აღინიშნოს, რომ დ. კოულმენი გვერდს არ უვლის იმ ფაქტორს, რომ სამხრეთის ქვეყნებში პირველი დემოგრაფიულ გადასვლას დაუმთავრებელი ხასიათი აქვს და ეს პროცესი მიგრაციის მამოძრავებელ ძალად მიაჩნია, თუმცა მთლიანობაში ამ მამოძრავებელი ძალის არსის განხილვას ის უმნიშვნელო ადგილს უთმობს. დ. კოულმენის კონცეფცია, ასახავს რა განვითარებული ქვეყნების წუხილს და შემოფოთებას განვითარებადი სამყაროს მხრიდან გაზრდილი მიგრაციული ზეწოლის გამო, თითქმის არ განიხილავს გლობალურ დემოგრაფიულ სიტუაციას, რომელიც ამ ზეწოლის გარდაუვალობას განაპირობებს. კონცეფციის ავტორი თვითონვე შენიშნავს, რომ „გადასვლის კონცეფცია არ განიხილავს არც მიგრაციის სუფთა სახით, არც მის თანმდევ ცვლილებებს მოსახლეობაში“ (Coleman, 2006).

ცნობილი დემოგრაფი ა. ვიშნევსკი მიიჩნევს, რომ დემოგრაფიული გადასვლის განსხვავებულმა ტემპებმა, განვითარებადი ქვეყნების მოსახლეობის სწრაფმა ზრდამ, ხოლო განვითარებულ ქვეყნებში შემცირებამ მსოფლიოს განვითარებად და განვითარებულ ქვეყნებს შორის დემოგრაფიული ასიმეტრია წარმოქმნა. აღნიშნულმა კი, XX საუკუნის ბოლოსა და XXI საუკუნის დასაწყისში საერთაშორისო მიგრაციების ისტორიაში სამხრეთიდან ჩრდილოეთისკენ და აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ ფართო მასშტაბების მიგრაციულ მობილობას შეუწყო ხელი. 1950 წლიდან მოყოლებული აღმოსავლეთის და სამხრეთის მოსახლეობა გაიზარდა და ეს პროცესი ისევ ზრდას განაგრძობს, მაშინ როცა ჩრდილოეთის მოსახლეობა ბუნებრივი მატების გზით თითქმის არ იზრდება. აღნიშნულმა აღმოსავლეთიდან და

სამხრეთიდან ჩრდილოეთზე მიგრაციული ზეწოლა გამოიწვია. მხოლოდ 30 წლის განმავლობაში, 1960-1990 წწ. სამხრეთიდან ჩრდილოეთში გადაადგილდა იმდენივე ადამიანი, რამდენიც თავის დროზე ევროპიდან 120 წლის განმავლობაში გაემგზავრა ოკეანის გადაღმა და ამ გადაადგილებას ბოლო არ უჩანს. 2000 წლიდან 2013 წლის ჩათვლით საერთაშორისო მიგრანტთა რიცხვმა 57 მილიონიდან 232 მილიონი შეადგინა (Vishnevski, 2015:31).

2005 წელს განვითარებულ ქვეყნებში ცხოვრობდა დაახლოებით 62 მლნ მიგრანტი განვითარებადი ქვეყნებიდან. 2000-2010 წლებში განვითარებული ქვეყნების მიგრაციულმა სალდომ განვითარებად ქვეყნებთან წელიწადში 2.9 მლნ. კაცი შეადგინა, ანუ დაახლოებით 30 მლნ. ათწლეულში. გაეროს საშუალო ვადიანი პროგნოზის მიხედვით, (რომელიც ვარაუდობს მიგრანტების ნაკადების შემცირებას 2010 წლის შემდეგ), 21-ე საუკუნის პირველ ნახევარში განვითარებულ ქვეყნებს კიდევ 125 მლნ. ადამიანი მიაშურებს განვითარებადი სამყაროდან (International Migration. 2013).

დემოგრაფთა აზრით, XXI საუკუნე გახდება მიგრაციულ გადაადგილებათა არნახული მოცულობის ეპოქა გლობალურ დონეზე, რაც არსებით ცვლილებებს შეიტანს მსოფლიოს მოსახლეობის გაადგილებაში. გაეროს ეკონომიკისა და სოციალურ საკითხთა დეპარტამენტის მონაცემების თანახმად, 2017 წლისთვის მსოფლიოში 258 მილიონი მიგრანტია, რაც მსოფლიოს მოსახლეობის თითქმის 4%-ს შეადგენს. მათგან 64% ცხოვრობს მაღალი შემოსავლების მქონე განვითარებულ ქვეყნებში. მიგრანტთა 3/4 20-64 წლის ასაკის, ანუ შრომისუნარიანი მოსახლეობაა. მიგრანტთა ყველაზე მეტი რაოდენობა ინდოეთიდან (17 მილიონი) და მექსიკიდანაა (13 მილიონი). ამასთან, მიგრანტთა ყველაზე მეტი რაოდენობა (50 მილიონი კაცი) აშშ-ში ცხოვრობს, შემდეგ მოდის საუდის არაბეთი, გერმანია და რუსეთი. ამ ფონზე საქართველოში მცხოვრებ მიგრანტთა რაოდენობამ 78,218 კაცი შეადგინა (www.un.org).

ა. ვიშნევსკის აზრით, გლობალური მიგრაციული გამოწვევა გამომდინარეობს სამყაროს სამი თავისებურებიდან, რომელიც XX საუკუნიდან გამოყოლილი მემკვიდრეობა და კიდევ უფრო მეტად წარმოჩინდება XXI საუკუნეში (Vishnevski, 2015: 320-324). პირველ თავისებურებად ა. ვიშნევსკი თვლის მსოფლიო მოსახლეობის სწრაფ და არათანაბარ ზრდას ჩრდილოეთის მდიდარ „განვითარებულ“ ქვეყნებს და სამხრეთის „ღარიბ“ ქვეყნებს შორის, რაც მათ შორის დემოგრაფიული ბალანსის ცვლილება იწვევს. „ჩრდილოეთის წრის“ მოსახლეობა — დაახლოებით 1.2 მლრდი ადამიანია. ამ წრის ან „ოქროს მილიარდის“ ქვეყნების მიერ კონტროლირებადი ტერიტორიები მათი მოსახლეობის არაპროპორციულია. მათ აქვთ ის, რისი დაკარგვაც შეიძლება, ამიტომ ეშინიათ მიგრაციული ზეწოლის სამხრეთიდან, რომლის მოსახლეობაც მაღალი ტემპებით იზრდება. ამ ქვეყნების მოსახლეობამ 50 წლის შემდეგ დემოგრაფიული

პროგნოზების მიხედვით შეიძლება 7–8 მილიარდს მიაღწიოს! მეორე — გლობალიზაციის პროცესებია, რომლებმაც დაარღვიეს კონტინენტებისა და განვითარებადი ქვეყნების შეფარდებითი იზოლირება.

მესამე — ორივე სამყაროს, როგორც არასდროს, სჭირდება ერთმანეთი.

განვითარებული ქვეყნები დაინტერესებული არიან მიგრაციით, რადგანაც ის არბილებს დემოგრაფიულ სიტუაციას, მოსახლეობის დაბერების შედეგებს, უზრუნველყოფს მათ სამუშაო ძალით ეროვნული ეკონომიკის მთელ რიგ დარგებში; ასრულებენ განსაკუთრებით დაბალანაზღაურებად, არაკვალიფიციურ, არაპრესტიჟულ სამუშაოებს. ამასთანავე საერთაშორისო მიგრაციით დაინტერესებული არიან განვითარებადი ქვეყნებიც. მათთვის ემიგრაცია ფიზიკური და ეკონომიკური გადარჩენის საშუალებაა.

ჩვენი აზრით კოულმენის თეორიისგან განსხვავებით, მიგრაციული პროცესების განვითარების ასახსნელად, პრაქტიკულად უფრო მისაღებია ზ. ზელინსკის (Zelinsky, 1971) მიგრაციული გადასვლის თეორია, რომლის თანახმადაც გარე მიგრაცია მჭიდრო კავშირშია პირველი დემოგრაფიული გადასვლის სტადიებთან და დემოგრაფიული მოდერნიზაცია გარკვეულ წილად დაკავშირებულია მიგრაციის ნიმუშების სპეციფიკურ ცვლილებებთან და შესაბამისად, დემოგრაფიული გადასვლის თითოეულ ეტაპს მობილობის საკუთარი ნიმუში შეესაბამება. ზელინსკის მოდელის თანახმად, მიგრაციული პროცესების განვითარება გადის რიგ ფაზას (სტადიას), რომელიც დაახლოებით შეესაბამება დემოგრაფიული გადასვლის ფაზებს.

ქვეყანაში, რომელიც დემოგრაფიული გადასვლის პირველ ფაზაში იმყოფება, მაღალია მოსახლეობის ბუნებრივი მატება. ამასთან, დაბალია ეკონომიკური განვითარების დონე. ასეთი მდგომარეობა იწვევს მოსახლეობის ემიგრაციას (მუდმივ საცხოვრებლად, „ტვინთა გადინებას“, შრომით მიგრაციას) ეკონომიკურად უფრო განვითარებულ ქვეყნებში. ემიგრაციის დონე ძალიან მაღალია, ხოლო იმიგრაციას პრაქტიკულად არა აქვს ადგილი.

დემოგრაფიული გადასვლის მეორე ფაზაში მყოფი ქვეყნის მოსახლეობის ბუნებრივი მატება თანდათან ნელდება. ამავე დროს უცხოური ინვესტიციები, დახმარებები და საზღვარგარეთიდან ფულადი გზავნილები რამდენადმე ხელს უწყობს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას. ამას ემატება უცხოელი კვალიფიციური სპეციალისტების ჩამოსვლა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, კონტრაქტით იმიგრანტი მუშების ჩამოსვლა. მთლიანობაში, პირველ ფაზასთან შედარებით, კლებულობს ემიგრაცია და იწყება იმიგრაციის პროცესი, რომელიც თანდათან იკრებს ძალას.

დემოგრაფიული გადასვლის მესამე ფაზაში მყოფი ქვეყნის მოსახლეობის შობადობის დონე დაბალია, იზრდება მოკვდაობა, ბუნებრივი მატება შემცირებულია, მიმდინარეობს დემოგრაფიული დაბერება. ეკონომიკური მდგომარეობა,

როგორც, წინა ფაზასთან შედარებით, უკეთესი უნდა იყოს. ემიგრაციის დონე კიდევ უფრო კლებულობს, ხოლო იმიგრაციის მატულობს და მესამე ფაზის ბოლოსათვის (დაწყებული დაახლოებით მეორე ნახევრიდან) აჭარბებს ემიგრაციას. ამასთან შეიძლება დაიწყოს იმ ყოფილ მოქალაქეთა დაბრუნების პროცესი, რომლებიც ქვეყნიდან პირველი ფაზის დროს წავიდნენ, „ტვინთა გადინების“ სახით.

დემოგრაფიული გადასვლის მეოთხე ფაზის დროს მოკვდაობა იზრდება და აღწევს შობადობის დონეს. ამის შემდეგ მოსახლეობის რაოდენობის ზრდა წყდება. ამ დროისათვის დამახასიათებელი უნდა იყოს ქვეყნის მაღალი ეკონომიკური განვითარება და შესაბამისად მაღალი შემოსავლების დონე. ეს კი იწვევს იმიგრაციის შემდგომ ზრდას (განსაკუთრებით კვალიფიციური სამუშაო ძალის), ხოლო ემიგრაცია ძალიან დაბალ დონემდე დადის.

ზემოთ მოყვანილი სქემა ზოგადი ხასიათისაა. ქვეყნის ადგილობრივი სპეციფიკა განსაზღვრავს მისგან გარკვეულწილად განსხვავებულ გარემომცველ პროცესების რეალურ მიმდინარეობას.

ამდენად, მიგრაციის მნიშვნელოვანი როლი, როგორც მსოფლიო, ისე ლოკალურ, ცალკეული ქვეყნების მოსახლეობის მოსალოდნელ ცვლილებებში მიაჩნდება მიგრაციულ პროცესთა გამოწვევად.

ამ ფონზე, ვფიქრობთ, მკითხველისთვის უინტერესო არ იქნება მესამე დემოგრაფიული გადასვლის ფონზე საქართველოს მიგრაციული პროცესების მოკლე ანალიზი.

საქართველოს მოსახლეობის მიგრაცია

საქართველოს მოსახლეობის ფორმირებაში მიგრაცია მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა და თამაშობს. თუ მე-19 საუკუნის დასაწყისიდან მე-20 საუკუნის შუა წლებამდე (1957 წლამდე), საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობრივ ზრდას, ბუნებრივ მატებასთან შედარებით, უპირატესად იმიგრაცია უწყობდა ხელს, 1957 წლიდან 1992 წლამდე, ვითარება შეიცვალა და შედარებით მაღალი ბუნებრივი მატების პირობებში, ემიგრაციამ გავლენა იქონია საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობის ზრდის ტემპზე. განსაკუთრებით 1992 წლიდან დღემდე, როდესაც დაბალი ბუნებრივი მატება ვეღარ ფარავს მიგრაციის მაღალ უარყოფითი სალდოს, რის შედეგადაც საქართველოს მოსახლეობა 2019 წლისთვის 3723,5 ათას კაცამდე შემცირდა.

ამდენად, თუ საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობრივი ფორმირების ძირითად კომპონენტს 1960–1991 წლებში ბუნებრივი მატება წარმოადგენდა, 1992 წლიდან დღემდე უკვე გარე მიგრაცია წარმოადგენს.

საქართველოში 1992 წლიდან არაორდიალური დემოგრაფიული ვითარება აღინიშნება. ერთი მხრივ, მოსახლეობის აღწარმოების თვალსაზრისით საქართველო მიეკუთვნება

დემოგრაფიულად განვითარებულ ქვეყნებს, რომელთა მსგავსად დამთავრდა პირველი დემოგრაფიული გადასვლა (ა. ლანდრის მოდელი) და ჩამოყალიბდა მოსახლეობის აღწარმოების უახლესი ცივილიზებული ტიპი, რომლისთვისაც, მეორე დემოგრაფიული გადასვლიდან გამომდინარე, დამახასიათებელია დეპოპულაცია. მეორე მხრივ, მიეკუთვნება სოციალურ-ეკონომიკურად განვითარებად ქვეყნებს, რომლებიც მაღალი მიგრაციული ინტენსივობიდან გამომდინარე განვითარებული ქვეყნების დონორ ქვეყნებად მიიჩნევიან.

ზ. ზელინსკის (Zelinsky, 1971) მიგრაციული გადასვლის კონცეპტუალური მოდელის თანახმად საქართველო განვითარებადი ქვეყნების მსგავსად მიგრაციული გადასვლის მეორე ფაზაშია, რომლის დროსაც ქვეყნის განვითარებული ეკონომიკა მაღალი ინტენსივობის ემიგრაციულ პროცესებს განაპირობებს.

შეიძლება ითქვას, რომ 1990-იანი წლების დასაწყისიდან საქართველოში იწყება მესამე დემოგრაფიული გადასვლა, რასაც ადასტურებს მისთვის დამახასიათებელი ფაქტორები. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ საქართველოდან სხვა ქვეყნებში მიგრაციამ ინტენსიური ხასიათი მიიღო, რომელსაც ძირითადად სამი ფაქტორი განაპირობებდა: პირველი — ეთნიკური მიგრაცია, როდესაც სსრკ-ს დაშლის შემდეგ თავიანთ ისტორიულ სამშობლოს დაუბრუნდა ათეულათასობით სხვა ეროვნებების წარმომადგენელი; მეორე — დაკარგული ტერიტორიებიდან დევნილთა დიდი მასის ემიგრაცია და მესამე ეკონომიკური კოლაფსი (Sulaberidze, 2019; Hakkert, 2017:60-69).

აღსანიშნავია, რომ მოკლე ისტორიულ პერიოდში (ფაქტობრივად, ორი ათწლეულის მანძილზე) წინა ორი ფაქტორის შედეგად ქართველების წილი საქართველოს მოსახლეობაში გაიზარდა 69.7-დან 86.8 პროცენტამდე. ამასთან, 1989 წელს, საქართველოს ავტონომიური წარმონაქმნების — აფხაზეთის ავტონომიურ საბჭოთა რესპუბლიკაში (აფხაზეთის ასრ) და სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში (სამხრეთ ოსეთის აო) ანუ, დღეისათვის საქართველოს ხელისუფლების არაკონტროლირებად ტერიტორიებზე ცხოვრობდა საქართველოს მთელი მოსახლეობის 11.5%, რომელთაგან 7.1% ეთნიკურად ქართველი იყო. მათ შორის, საკუთრივ აფხაზეთის ასრ მოსახლეობის საერთო მოსახლეობაში 45.7%-ს, ხოლო სამხრეთ ოსეთის აო — 29.0%-ს ქართველი შეადგენდა. ავტონომიების გარეშე საქართველოს დანარჩენ ტერიტორიაზე (რომელსაც დღეისათვის საქართველოს ხელისუფლება აკონტროლებს) მცხოვრებთა საერთო რაოდენობაში ქართველთა წილი 73.7%-ს შეადგენდა. გამოდის, რომ საქართველოს მთელ მოსახლეობაში ქართველთა წილი 1989-2014 წლებში გაიზარდა არა 17.1 პუნქტით, არამედ 13.1%-ით. ამასთან, რადგანაც არავტოქტონურ მოსახლეობაში ემიგრაციის ინტენსივობა ორჯერ უფრო მაღალი იყო, ვიდრე ქართველებში, მოკლე ისტორიულ პერიოდში (ფაქტობრივად, ორი ათწლეულის მანძილზე)

ქართველების წილი საქართველოს მოსახლეობაში გაიზარდა 69.7-დან 86.8 პროცენტამდე.

თუ გავითვალისწინებთ, პოსტკომუნისტური სივრცის ქვეყნების მოსახლეობის საერთო რაოდენობაში ავტოქტონური მოსახლეობის წილის და ეთნიკური ჰომოგენურობის ზრდას, ეს მომენტი საქართველოსთვისაც დამახასიათებელ თავისებურებად უნდა მივიჩნიოთ და არა გამონაკლისად.

საქართველოში თანამედროვე ეტაპზე მიმდინარე მიგრაციული პროცესების, სოციო-ეკონომიკურმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ საქართველოს ეკონომიკა ხასიათდება კაპიტალთან შედარებით შრომის მაღალი წილით და დაბალი საბაზრო ანაზღაურებით, მაშინ როდესაც ევროპის მაღალ-განვითარებულ ქვეყნები გამოირჩევიან საპირისპირო მდგომარეობით — კაპიტალთან შედარებით შრომის დაბალი წილით და მეტი საბაზრო ანაზღაურებით, რაც პირდაპირ უკავშირდება მიგრაციის ნეოკლასიკურ თეორიას (Todaro, 1976) და სწორედ ეს სხვაობა უბიძგებს საქართველოს მოსახლეობას უცხოეთის მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში ემიგრაციისკენ. ამასთან, სამუშაო ძალის თავისი ადამიანისეული კაპიტალით შემცირებას საქართველოში არ გამოუწვევია მათი ანაზღაურების მნიშვნელოვანი ზრდა. მიუხედავად იმისა, რომ მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში საქართველოდან ემიგრანტთა (განსაკუთრებით არალეგალების) ანაზღაურება მცირეა, საქართველოსთან შედარებით ამ ქვეყნებში, თუნდაც დაბალ-კვალიფიციურ სამუშაოზე დასაქმებულის ხელფასი მნიშვნელოვნად აღემატება საქართველოში არსებულ მაღალ-კვალიფიციურ სამუშაოზე დასაქმებულის არსებულ ანაზღაურებას. სწორედ აღნიშნული გარემოება წარმოადგენს ემიგრანტების სამშობლოში დაბრუნებაზე თავშეკავების ძირითად მიზეზს.

სოციოლოგიურმა გამოკვლევამ დაადასტურა, რომ ქართველოდან ემიგრაცია, გარდა ეკონომიკური ფაქტორებისა ასევე, დაკავშირებულია მიგრაციის ისეთი სოციალურ-დემოგრაფიულ ფაქტორებთანაც, როგორცაა: განათლების მიღება, დევნილობა, უკეთეს პირობებში ცხოვრების სურვილი, და სხვა. ეს ფაქტორები მნიშვნელოვნად განსაზღვრავენ მიგრაციის პოზიტივს — მიგრანტთა მიმღებ განვითარებულ ქვეყნებში და ნეგატივს — საქართველოში. შესაბამისად, რაც უფრო მეტია მიგრაციის პოზიტიურ და ნეგატიურ ფაქტორებს შორის სხვაობა, მით უფრო მაღალია მოსალოდნელი ემიგრაცია სხვა ქვეყანაში და იქ დარჩენის ალბათობა (Sulaberidze, 2019).

საქართველოდან მიგრაცია განსაკუთრებით ინტენსიურად მიმდინარეობს ყველაზე შრომისუნარიან და რეპროდუქციულ ასაკში მყოფ მოსახლეობაში. 2014 წლისთვის ქვეყნიდან გასულთა შორის 85% 20-დან 50 წლამდე ასაკისა იყო, მაშინ როდესაც ამ ასაკობრივი ჯგუფის წილი საქართველოს მთელ მოსახლეობაში მხოლოდ 43%-ია, რაც გავლენას ახდენს ქვეყნის პოლიტიკურ, სოციალურ-დემოგრაფიულ და ეკონომიკურ განვითარებაზე (Sulaberidze, 2019)

და რაც ასევე ძირითად მესამე დემოგრაფიული გადასვლის-თვისაა დამახასიათებელი.

საქართველოს მოსახლეობის 2014 წლის აღწერის მონაცემთა საფუძველზე შედგენილი მოსახლეობის სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურის (რომელშიც ფაქტურად აკუმულირებულია თითქმის მეოთხედი საუკუნის მანძილზე, საქართველოს მოქალაქეთა სხვადასხვა წლებში, სხვადასხვა წილით მიგრაციული ბრუნვა) ანალიზიდან ირკვევა, რომ თუ ემიგრანტ მამაკაცთა სტრუქტურაში სჭარბობენ 45 წლამდე ასაკობრივი ჯგუფების ემიგრანტები, იმიგრანტ მამაკაცთა შორის ტონს 40 წელს გადაცილებული ასაკობრივი ჯგუფების ემიგრანტები აძლევენ, რაც მიანიშნებს იმაზე, რომ 45 წლის ზემო ასაკის შემდეგ მამაკაცები ემიგრაციაში წასვლისგან თავს იკავებენ, ხოლო 45 წლის ასაკის შესრულების შემდეგ ემიგრანტთა უმეტესობა სამშობლოში ბრუნდება (Sulaberidze, 2018:95).

მამაკაცთაგან განსხვავებულია ქალთა მიგრაცია, რომელთა შორის 20-დან 60 წლამდე ასაკობრივი ჯგუფების ემიგრანტი ქალები საკმაოდ აღემატებიან ამავე ასაკის იმიგრანტ ქალთა რაოდენობას. ქალთა შორის ემიგრანტები ჯერ კიდევ აღემატებიან იმიგრანტებს და მამაკაცთაგან განსხვავებით, ქალთა შორის ანალოგიური უკუპროცესი ჯერ-ჯერობით არ ფიქსირდება.

ამ ფონზე 15 წლამდე ასაკის იმიგრანტთა წილის შემცირება, ჩვენი ვარაუდით, ძირითადად გამოწვეული უნდა იყოს ამ ასაკის ემიგრანტთა ასაკობრივი ზრდის შედეგად, 15-64 წლის ასაკობრივ ჯგუფში გადასვლით და ნაკლებად ოჯახთან ერთად სამშობლოში დაბრუნებაზე. ამასთან, 2002 წლის 15 წლამდე ასაკის, როგორც ვაჟ, ისე გოგონათა იმიგრაციის მაღალი მაჩვენებელი ერთი მხრივ, გამოწვეული უნდა იყოს მიმღებ ქვეყანაში, 1990-იანი წლების შემდეგ ემიგრანტთა შობადობით, მეორე მხრივ ოჯახის მიერ არასრულწლოვანი ოჯახის წევრის (შვილის) ემიგრაციაში წაყვანით.

65 წლამდე ასაკის, როგორც მამაკაც, ისე ქალ ემიგრანტების მეტ-ნაკლებად სტაბილური რაოდენობა მიანიშნებს იმაზე, რომ ემიგრანტთა ამ ნაწილმა დაძლია ემიგრაციის სირთულეები (იპოვნა სამუშაო, მოაგვარა საბინაო და საყოფაცხოვრებო საკითხები, მიიღო დევნილის სტატუსი, მოქალაქეობა და სხვ.) მიმღებ ქვეყანაში და სამშობლოში დაბრუნებას ჯერ-ჯერობით არ აპირებს. ხოლო 65 წელს გადაცილებული ასაკის ემიგრანტთა შემცირება, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დაკავშირებულია ერთი მხრივ, საქართველოში ამ ასაკის მოსახლეობის უცხოეთში ემიგრაციის მსურველთა პოტენციალის შემცირებით, მეორე მხრივ, ასაკის გამო იმიგრაციით თუმცა არ გამოვრიცხავთ სხვა მიზეზებსაც (ავადმყოფობა, ოჯახის წევრთა ნოსტალგია და სხვ.).

საქართველოს ემიგრანტთა და იმიგრანტთა საერთო რაოდენობაში სჭარბობენ შრომისუნარიანი ადამიანები (შესაბამისად, 87.5% და 84.9%). შედარებისათვის — აღნიშნული ასაკობრივი ჯგუფის წილი ქვეყნის მთელ მოსახლეობაში

მნიშვნელოვნად ნაკლებია — 65.4 პროცენტი (Sulaberidze, 2018:97).

საკულისხმოა, რომ ქალთა ემიგრაციის ზრდას, ძირითადად მათი შრომითი აქტივობა განაპირობებს. საქართველოს საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შემდეგ გაიზარდა მომსახურების სფეროს წილი, სადაც ქალთა შრომა უფრო ფართოდაა წარმოდგენილი, თუმცა ანაზღაურება — სამუშაოზე ბევრად დაბალია, რაც უბიძგებს მათ ემიგრაციისკენ, მით უფრო, რომ ემიგრაციაში ზოგიერთ შედარებით დაბალკვალიფიციური სახის საქმიანობაზე (მომწველი, ძიძა, მოსამსახურე და სხვ.) ქალთა შრომაზე მოთხოვნილებიდან გამომდინარე, მამაკაცებთან შედარებით, ქალები აშკარა უპირატესობაში აღმოჩნდნენ. ამჟამად უცხოეთში (აშშ, იტალია, გერმანია, საბერძნეთი და სხვ.) შრომით საქმიანობას ეწევა 200 ათასზე მეტი ქალი საქართველოდან და მიღებული გასამრჯელოთი ინახავს სამშობლოში დარჩენილ ოჯახის წევრებს (Shelia, 2018:138).

აღსანიშნავია, რომ იზრდება უმაღლესი განათლების მქონეთა წილი ემიგრანტ ქალთა შორის. აღწერათაშორის პერიოდში (2002-2014 წწ.) ის თითქმის 1.5-ჯერ გაიზარდა (24.6%-დან 37.2%-მდე) და ამჟამად უკვე საგრძნობლად აღემატება მამაკაცების ანალოგიურ მაჩვენებელს (32.7%).

2014 წლის მოსახლეობის აღწერის მასალებიდან ირკვევა, რომ საკუთარ ოჯახთან შეერთების მიზნით წამსვლელთა რაოდენობის ზრდა, უცხოეთში ცხოვრების ხანგრძლივობის ზრდის ფონზე მიმდინარეობს. თუ 2000 წლისთვის 5 წელზე მეტი ხანგრძლივობით ცხოვრობდა 40%-მდე ემიგრანტი, 2014 წლისთვის, ეს მაჩვენებელი 68.8 %-მდე გაიზარდა. მათგან განსხვავებით, 2002 წელთან შედარებით 58.0%-დან 18.5%-მდე შემცირდა 5 წლამდე უცხოეთში მცხოვრებთა წილი, რაც მიუთითებს საქართველოში საემიგრაციო პოტენციალის შემცირებაზე.

მიხედვად აღნიშნულისა მესამე დემოგრაფიული გადასვლის კანონზომიერების თანახმად, მიგვაჩნია, რომ ჯერ კიდევ ნაადრევია საქართველოს მოსახლეობის უარყოფითი წმინდა მიგრაციის შემცირების შედეგებზე საუბარი და რომ მიგრაციის აქტუალური პრობლემები დღის წესრიგიდან მოხსნილია, რასაც ადასტურებს სტუდენტ-ახალგაზრდობის პოტენციური მიგრაცია.

სტუდენტთა პოტენციური მიგრაცია

იმ დროს, როდესაც უფროსი ასაკის მოსახლეობის მიგრაციის პოტენციალი თანდათან მცირდება, ახალგაზრდობში, განსაკუთრებით სტუდენტებში, გამოკვეთილია საზღვარგარეთ წასვლის მაღალი მოტივაცია, რაც განაპირობებს მიგრაციულ ბრუნვას ქვეყანაში და მესამე დემოგრაფიული გადასვლის კანონზომიერებებიდან გამომდინარეა.

სოციოლოგიურმა გამოკვლევამ გვიჩვენა, რომ გამო-

კითხულ სტუდენტთა 42.7% აპირებს საზღვარგარეთ წასვლას. საქართველოში 100 ათასზე მეტი სტუდენტია, გამოდის, რომ დაახლოებით 43-45 ათას სტუდენტს განზრახული აქვს საქართველოს დატოვება. უმაღლეს სასწავლებელში სწავლის საშუალო ხანგრძლივობის (4-5 წელი) და შესაბამისი კონტინგენტის რიცხოვნობის გათვალისწინებით, საზღვარგარეთ გასვლის მსურველ სტუდენტთა კონტინგენტი ყოველ კურსზე დაახლოებით 10 ათასს აღემატება. ეს მაშინ, როდესაც საშუალოდ უმაღლეს სასწავლებლებში ჩარიცხული ახალგაზრდების რაოდენობა ბოლო წლებში დაახლოებით 30-35 ათასის ფარგლებშია.

აღსანიშნავია, რომ ქვეყნიდან გასვლის ორ მთავარ მოტივზე: განათლების მიღებაზე და შრომითი საქმიანობაზე მოდის საზღვარგარეთ წასვლის მსურველთა 90%-ზე მეტი. საზღვარგარეთ წასვლის მსურველთა 60% საქართველოს დატოვებას აპირებს უახლოეს სამ წელიწადში, 1/3 კი — მოგვიანებით. წასვლის მოტივაცია გოგონათა შორის უფრო მაღალია, ვიდრე ვაჟებში; შესაბამისად, ქვეყანაში დარჩენის მზაობას გამოხატავს გამოკითხულ სტუდენტ ვაჟთა შორის 59.6% და გოგონათა 52.0% (საშუალოდ — 55.6%).

საზღვარგარეთ წასვლის მსურველთა თითქმის ნახევარი სამშობლოში აპირებს დაბრუნებას (49.8%); თითქმის ამდენივე (47.0%) უცხოეთში დარჩენა-არდარჩენაზე გადაწყვეტილებას მიიღებს უცხოეთში სწავლის დამთავრების შემდეგ. უკვე მკაფიოდ მიღებული გადაწყვეტილება სამშობლოში არდაბრუნების თაობაზე მიღებული აქვს გამოკითხულ სტუდენტთა 3.4%-ს, რაც აბსოლუტურ რიცხვებში 350-400 ახალგაზრდას შეადგენს.

აღსანიშნავია, რომ საზღვარგარეთ წასვლის მოტივაციაში არაა მკაფიოდ გამოხატული ერთი რომელიმე ფაქტორი. მაგალითად, 34.2%, თვლის რომ უცხოეთში ნასწავლს საქართველოში დასაქმების უფრო მეტი პერსპექტივა აქვს; 12.1% მიიჩნევს, რომ საზღვარგარეთ სასწავლებლად წასვლა მისცემთ იქვე დასაქმებისა და საცხოვრებლად დარჩენის საშუალებას. ამასთან, ვაჟებში სჭარბობს მუშაობის, ხოლო გოგონებში — სწავლის მოტივი. გამგზავრების მზაობას გამოხატავენ ძირითადად: გერმანიაში (37.2%), აშშ-ში (16.8%), გავრთიანებულ სამეფოში (11.4%), იტალიაში (5.4%), საფრანგეთში და რუსეთში (3.4-3.4%).

გამოკითხულ სტუდენტთა 6.7% აპირებს საზღვარგარეთ წასვლას ექსკლუზიურად მუშაობის დასაწყებად; აღნიშნულ კონტინგენტზე თითქმის 4-ჯერ მეტია მათი რაოდენობა, ვინც საზღვარგარეთ წასვლას ერთდროულად სწავლასა და მუშაობის დაწყებას უკავშირებს.

საქართველოდან საზღვარგარეთ შრომითი ემიგრაციის საკმაოდ მაღალი მოტივაცია სერიოზულ გავლენას ახდენს შრომითი მიგრანტების მიერ საქართველოში განხორციელებული ფულადი ტრანზაქციების მოცულობაზეც. ყველაზე მოკრძალებული შეფასებით, მხოლოდ 2011-2017 წლებში საქართველოში 25 წლამდე ახალგაზრდებმა საზღვარ-

გარეთიდან, სულ ცოტა, 1.1-1.4 მლრდ. აშშ დოლარის ფულადი ტრანზაქცია განახორციელეს (არჩვადე 2018:174-194).

უცხოეთში წასვლის მსურველ სტუდენტთაგან მხოლოდ სწავლის გასაგრძელებლად წასვლას აპირებს 26.9%, თუმცა მათი უმრავლესობა (59.0%) აპირებს სწავლას შეუთავსოს დასაქმება. მხოლოდ სწავლის გაგრძელების მიზნით უცხოეთში წამსვლელ გოგონათა წილი (63.6%) 1.7-ჯერ აღემატება ვაჟებისას (37.4%).

საინტერესოა, რომ ყოველი 6 სტუდენტიდან 5-ს სწავლის გაგრძელება მაგისტრატურასა და დოქტორანტურაში საზღვარგარეთ სურს, მაშინ როდესაც ბაკალავრიატის დონეზე სწავლას უცხოეთში აპირებს მხოლოდ ყოველი მეათე სტუდენტი.

მთლიანად, წასვლის მსურველთაგან დაახლოებით 2/3-ს (65.5%) სწავლის გაგრძელება თავისი სპეციალობით სურს. თითქმის ყოველ მეოთხე სტუდენტს (23.2%) — მონათესავე სპეციალობით, ყოველ მეექვსეს (17.3%) — უფრო ფართო პროფილით და მხოლოდ ყოველი მეთვრამეტე (5.6%) აპირებს სპეციალობის შეცვლას.

გამოკვლევის შედეგების თანახმად, გამოკითხულ სტუდენტთა 56.4% აპირებს უკან დაბრუნებას. 53.2% დაბრუნებაზე გადაწყვეტილებას სწავლის დამთავრების შემდეგ მიიღებს, ხოლო 3.6% არ დაბრუნდება. თუ გავითვალისწინებთ, რომ სტუდენტთა გარკვეული ნაწილი მხოლოდ სწავლის დამთავრების შემდეგ მიიღებს გადაწყვეტილებას დაბრუნდეს თუ არა საქართველოში, მაღალია ალბათობა — უცხოეთში დარჩეს ახალგაზრდობის საკმაოდ დიდი ნაწილი.

დასკვნა

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ პერიოდში, მოსახლეობის მიგრაციული ქცევა და ინტენსივობა, როგორც რაოდენობრივი, მასშტაბურობის და თვისებრივი თვალსაზრისით, აშკარად განსხვავებული კომუნისტურ პერიოდში „ჩაკეტულ ტერიტორიაზე“ არსებული მოსახლეობის მიგრაციული ქცევის განმაპირობებელი ფაქტორებიდან. კომუნისტურ პერიოდში უმუშევრობის დონე, სამუშაო ადგილების არსებობის გამო მინიმუმამდე იყო დაყვანილი და ოჯახი მეტ-ნაკლებად უზრუნველყოფილი იყო მინიმალური შემოსავლით, გარე მიგრაციის ძირითად ფაქტორებად წარმოგვიდგებოდა ის სოციალურ-ეკონომიკური მოთხოვნილებების (მაღალი შემოსავლის მიღების და სხვ.) დაკმაყოფილების უკეთესი გარემო მოკავშირე რესპუბლიკებში და მას უპირატესად სემონური ხასიათი ჰქონდა. ამასთან რამდენადაც მიგრაცია საბჭოთა კავშირის ფარგლებს არ სცილდებოდა იგი დღევანდელთან შედარებით მცირე მასშტაბური იყო.

დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, გარდა ეთნიკური და დევნილთა ფაქტორისა, ქვეყნიდან ემიგრაციის მთავარი

ფაქტორი საქართველოში არსებული უმუშევრობის მაღალი დონე და ოჯახის სიღარიბით გამოწვეული ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების სურვილი გახდა. არსებული სეზონური მიგრაცია დიდი ხნით (ზოგიერთ შემთხვევაში მუდმივმა) არალეგალურმა მიგრაციამ შეცვალა და უფრო მასშტაბური გახდა. აღნიშნულმა გამოიწვია მოსახლეობის მნიშვნელოვანი შემცირება, ასაკობრივ-სქესობრივი სტრუქტურის დეფორმაცია (დემოგრაფიული დაბერების ზრდა) და ეროვნული შემადგენლობის ცვლილება.

საქართველოდან ემიგრაცია, გარდა ეკონომიკური ფაქტორებისა ასევე, დაკავშირებულია მიგრაციის ისეთ სოციალურ-დემოგრაფიულ ფაქტორებთანაც, როგორცაა: განათლების მიღება, დევნილობა, ოჯახის წევრთან ერთად ცხოვრების სურვილი და ა.შ. საქართველოდან მიგრაცია განსაკუთრებით ინტენსიურად მიმდინარეობს ყველაზე შრომისუნარიან და რეპროდუქციულ ასაკში მყოფ მოსახლეობაში, რაც გავლენას ახდენს ქვეყნის პოლიტიკურ, სოციალურ-დემოგრაფიულ და ეკონომიკურ განვითარებაზე.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოდან წმინდა მიგრაცია (მიგრაციის სალდო) შემცირდა უცხოეთის მოქალაქეთა და არა უცხოეთში მყოფ არალეგალ საქართველოს მოქალაქეთა იმიგრაციის ხარჯზე. შეიძლება ითქვას რომ

ევროკავშირთან გაფორმებულმა მოკლევადიანმა (6 თვიანი) ვიზალიბერალიზაციამ გარკვეულწილად გაზარდა საქართველოს იმ მოქალაქეთა არალეგალური ემიგრაცია უცხოეთში, ვინც აქამდე ფინანსური და ვიზის მიღებასთან დაკავშირებული პრობლემების გამო ვერ ახერხებდა ევროკავშირის ქვეყნებში ემიგრაციას, რასაც ადასტურებს 2017 წელთან შედარებით 2018 წელს, უარყოფითი წმინდა მიგრაციის 2212-დან 10763 კაცამდე ზრდა.

გასათვალისწინებელია, რომ სოციოლოგიური გამოკვლევის შედეგების თანახმად, მაღალია ალბათობა — უცხოეთში დარჩეს ახალგაზრდობის საკმაოდ დიდი ნაწილი. ეს კი ერთი მხრივ, შეამცირებს საქართველოში მოსახლეობის აღწარმოების ისედაც დაბალ მაჩვენებელს, მეორე მხრივ კი, ეკონომიკური თვალსაზრისით, ქვეყანა დაკარგავს მაღალი განათლების მქონე ადამიანისეულ კაპიტალს, ანუ გაგრძელდება „ტენების გადინება,“ რაც მესამე დემოგრაფიული გადასვლისთვისაა დამახასიათებელი.

სტატიაში განხილული საქართველოს მოსახლეობის მიგრაციის მოკლე ანალიზიდანაც ჩანს, რომ საქართველოს მოსახლეობის ემიგრაციის პოტენციალის შემცირებაზე და იმიგრაციის ზრდაზე დასკვნების გაკეთება ჯერ კიდევ ნაადრევია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Archvadze J. (2018). On scales and repatriation of funds by labor migrants. Collection of works: urgent problems of migration of Georgian population [Shromiti migrantebis mier tankhebis repatriatsiisa da masshtabebis shesakheb]. Tbilisi, pp. 174-194. (In Georgian).
2. Sulaberidze A., Gvritishvili Ts. (2018). Third demographic transition [Mesame migraciuli gadasvla]. Collective monography: "Urgent problems of migration of Georgian population". Tbilisi, p. 23. (In Georgian).
3. Sulaberidze A. (2018). Historical periodization of the migratory processes of Georgian population [SaqarTvelos mosakhleobis migratsiuli protsesebis istoriuli periodizatsia]. Collective monography: "Urgent problems of migration of Georgian population". Tbilisi, p. 95. (In Georgian).
4. Shelia M. (2018). Peculiarities of women's labor emigration from Georgian [Saqartvelodan qalta shromiti emigratsiis taviseburebebi]. Collection of works: "Urgent problems of migration of Georgian population". Tbilisi, p. 123. (In Georgian).
5. Materials of 2017 sociological research of the Institute of demography and sociology Ilia State University [Ilias sakhekmtsifo universitetis demografiis da sotsiologiis institutis 2017 tslis sotsiologiuri gamokvlevis masalebi].
6. Coleman D. (2004). Migration in the 21st Century. A Third Demographic Transition in the Making? Plenary Address to the British Society for Population Studies Ann. Conf. Leicester, 13 Sept.
7. Coleman D. (2006). Immigration and Ethnic Change in Low –Fertility Countries; A Third Demographic Transition (Statistical data) \ Population and Development Rev. Sept. Vol. 32. №3.
8. Hakkert, R. (2017). Population Dynamics in Georgia. An Overview Based on the 2014 General Population Census Data. pp. 60-69.
9. International Migration. 2013. ST/ESA/SERA/338. N.Y.: United Nations
10. Landry A. (1986). On the Demographic revolution // Population and development Review. Vol. 13 (4). P. 731-740.
11. Van De Kaa D. (1976). Login-term population policies in Europe // Seminar on the implications of a stationary or declining population in Europe, September 6-10, Strasbourg, 1976. Strasbourg: Council of Europe, 45 p.
12. Zelinsky Z. (1971). The Hypothesis of the Mobility Transition. Geographical. Review 61(2).
13. Vishnevski A. Time of demographic change [Vremia demograficheskix peremen]. M., 2015: 319. (In Russian).
14. Sulaberidze A., Archvadze J., Sualberidze V. Major factors and structure of migrants in post-communist Georgia [Osnovnie faktori I struktura migrantov v post-kommunisticheskoi Gruzii] (published in the journal "Demographic Review. A peer-reviewed open-access electronic journal" (In Russian). <https://demreview.hse.ru/>
15. www.un.org

JEL Classification: J11, J61

<https://doi.org/10.35945/gb.2019.08.011>

MIGRATION OF GEORGIAN POPULATION AGAINST THE BACKGROUND OF THE THIRD DEMOGRAPHIC TRANSITION

AVTANDIL SULABERIDZE

Doctor of Economic Sciences, professor,

Ilia State University,

Institute of Demography and Sociology,

Academy of Economic Sciences of Georgia, Georgia

sulaberidzeavtandil@gmail.com

KEYWORDS: EMIGRATION, IMMIGRATION, THIRD DEMOGRAPHIC TRANSITION, POTENTIAL MIGRATION OF STUDENTS, VISA LIBERALIZATION.

For citation: Sulaberidze, A. (2019). Migration of Georgian population against the background of the third demographic transition, *Globalization And Business*, №8, pp. 96-104. <https://doi.org/10.35945/gb.2019.08.011>

SUMMARY

An important role of migration in the world as well as in local predictable changes, with regard to certain countries' population, indicates to the challenge of migratory processes. In order to explain the causes of migration, with the aim of its optimization and regulation, there were formulated various theories and concepts regarding the migration. From among these concepts, we have employed the neoclassical theory of migration and the theory of migratory transition, as well as the concept of the third demographic transition.

In the process of the formation of Georgian population, migration played, and still does, a significant part in influencing the growth rate of the Georgian population's size. If natural increase was the main component in terms of the size formation of the Georgian population during 1960-1991, from 1992 up until today, external migration assumed the same role. Since 1992, the low natural increase can no longer compensate for the negative net migration as a consequence of which the Georgian population has decreased by 3723.5 thousand persons by 2019.

On the one hand, since 1992, Georgia has belonged to the list of the countries that are demographically developed and on the verge of depopulation. On the other hand, because of the high intensity of emigration, it is among the donor countries which supply the developed countries with emigrants. Socio-economic analysis of the migratory processes that are associated with Georgian population has showed us that Georgia's economy is characterized by a high share of labor in comparison to capital and by low market income, whereas the highly-developed countries of Europe are distinguished by the opposite tendency – the low share of labor compared to the capital and higher market income.

This is directly linked to the neoclassical theory of migration, and the mentioned distinction forces Georgian population to emigrate toward the highly-developed foreign countries. Furthermore, decreasing of work-force together with its human capital did not cause a significant growth of their income. In spite of the fact that the salary of the Georgian emigrants (especially illegal ones) is small in the highly-developed countries, in comparison to Georgia, European countries offer substantially higher salaries even on the low-qualification jobs than the actual salaries of a worker employed on the high-qualification jobs in Georgia will ever be. This difference is the main reason as to why the emigrants refrain from returning to their homeland.

A sociological survey has confirmed that emigration from Georgia, besides economic factors, is associated with such social-demographic factors of migration as are: receiving education, exile, and the desire to live in better conditions, etc. These factors substantially determine the positive of migration in the receiving highly-developed countries and negative – in Georgia. Therefore, the more distinction there is between the positive and negative factors of migration, the higher the expected emigration to the other countries and the possibility of staying there. According to the current statistical information with regard to the materials of the 2014 population census, the article demonstrates the dynamics and tendency of the migration of the Georgian population since the country gained its independence up until today. It analyzes migrants' sex-age structure. It has been revealed that the emigration is especially intensive amid the population that is in their reproductive age and is able-bodied. Moreover, it is related to social-economic factors.

The sociological research conducted on students showed us that 42% of them intend to emigrate abroad

after they graduate during 2018-2020. Additionally, working is the primary motive for boys as studying is for girls. After receiving education abroad, the half of them intend to return to homeland provided they can find a job with a decent salary in Georgia.

Net migration has decreased at the expense of the immigration of foreign citizens and not at the cost of illegal Georgian citizens. In the aftermath of a short-term visa-liberalization within the territory of the EU, emigration from

Georgia has increased, which is confirmed by the growth of the negative net migration from 2212 to 10763 inhabitants in 2017-2018. This, in turn, will reduce the population reproduction potential in Georgia and through “brain drain” the country will lose its human capital that possesses higher education.

Therefore, it is still early to draw conclusions with regard to improving the perspectives of emigration and immigration of Georgian population.